

KIURUVEDEN KAUPUNGIN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA VUOSILLE 2018–2021

Kaupunginhallitus 12.3.2018
Kaupunginvaltuusto 21.5.2018

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	2
1. LAINSÄÄDÄNTÖ, PÄÄTÖKSENTEKO JA VAIKUTTAMINEN	3
2. ESTEETTÖMYYS.....	4
2.1. Esteettömyyden yleiskuvaus	4
2.2. Esteettömyysongelmia	5
2.3. Esteettömyyden nykytila Kiuruvedellä	6
2.4. Esteetön julkinen liikenne	6
3. TIEDONSAANTI	7
4. SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT.....	8
4.1. Sosiaalipalvelut	8
4.2. Perusterveydenhuolto	9
4.3. Lääkinnällinen kuntoutus	10
5. VARHAISKASVATUS	11
6. OPETUS.....	12
7. PERHE-ELÄMÄ	13
8. TYÖLLISTYMINEN JA TALOUDELLINEN TURVA	15
9. LIIKUNTA JA VAPAA-AIKA	16
10. KULTTUURI.....	17
11. VAMMAISNEUVOSTO JA VAMMAISJÄRJESTÖT	18

YHTEYSTIEDOT

KIURUVEDELLÄ TOIMIVAT VAMMAISJÄRJESTÖT JA SUUREMPIIN JÄRJESTÖIHIN KUULUVAT RYHMÄT

JOHDANTO

Vammaispoliittinen ajattelutapa on kehittynyt viime vuosina. Maailmanlaajuisesti vammaisten henkilöiden oikeuksia edistää Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (YK:n yleissopimus, 2006). Sopimus on tullut Suomen osalta voimaan 10.6.2016. Yleissopimuksen mukaan sopijaosapuolet sitoutuvat varmistamaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille. Se edellyttää sitoutumista kaikkiin asiaan liittyviin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimenpiteisiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöön panemiseksi.

Kansallisesti vammaispoliittista ajattelua ja toimintaa on voimaannuttanut valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta (2006) sekä Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2010–2015, joka julkistettiin elokuussa 2010 (STM: julkaisuja 2010:4). Vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena oli turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema. Lisäksi vammaispoliittinen ohjelma tähdensi vammaispolitiikan toteuttamista yhteiskuntapolitiikan kaikilla lohkoilla, mikä tarkoittaa vammaispolitiikan valtakunnallista yhtenäistämistä.

Suomalaisen vammaispolitiikan keskeisimpinä periaatteina voidaan pitää oikeutta yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarpeellisiin palveluihin sekä tukitoimiin. **Oikeus yhdenvertaisuuteen** on keskeinen ihmisoikeus, joka on turvattu perustuslailla. Vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta kuuluu valtiolle, mutta myös yksityisen sektorin velvollisuus on toimia yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla. **Oikeus osallisuuteen** edellyttää, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus osallistua heitä koskevien asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon. Osallisuutta voidaan edistää myönteisellä suhtautumisella, vammaisten henkilöiden tarpeiden huomioon ottamisella, rajoittavien esteiden tunnistamisella ja poistamisella sekä ennakoimisella. **Oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin** on vammaisen henkilön positiivista erityiskohtelua, joka tukee osallisuutta ja kansalaisten tasa-arvoa.

Lähtökohtana vammaisten oikeuksien turvaamiselle pidetään työtapojen muuttamista ja vaikuttamista asenteisiin. Suomalaisessa yhteiskunnassa on kuntien yhtenä roolina turvata kuntalaisten hyvinvointia. Tämän kuntien vastuun tulee toteutua myös silloin, kun kunnat antavat lakisääteisten tehtävien järjestämisvastuun muille julkishallinnon organisaatioille. Tärkeänä yhteistyökumppanina tehtävässä ovat myös alueen järjestöt ja seurakunnat.

Kiuruveden kaupungin vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen asema kunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Perusoikeuksien ja -vapauksien tulee koskea kaikkia ihmisiä.

Kiuruveden kaupungin edellinen vammaispoliittinen ohjelma hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 18.6.2012. Vammaispoliittista ohjelmaa lähdettiin päivittämään ajan tasalle syksyllä 2017, lähinnä muuttuneen lainsäädännön¹ sekä toimintaympäristön johdosta. Vammaispoliittisen ohjelman tarkistus on tehty viranhaltijatyönä yhteistyössä Kiuruveden vammaisneuvoston kanssa. Ohjelmaluonnoksesta on pyydetty lausunnot Ylä-Savon SOTE kuntayhtymältä, kaupungin palvelukeskukset sekä Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulmalta.

Kiuruvedellä 2.3.2018

Noora Pajari
vs. kaupunginsihteeri

¹ Uusi kuntalaki tuli voimaan 1.5.2015 (410/2015)

1. LAINSÄÄDÄNTÖ, PÄÄTÖKSENTEKO JA VAIKUTTAMINEN

Vammaispoliittisella ohjelmalla pyritään vahvistamaan vammaisten asemaa toimijana ja ottamaan huomioon heidän tarpeensa osana yhteiskunnallista suunnittelua. Vaikka valtiolla onkin viimesijainen vastuu vammaisten aseman yhdenvertaistamisesta, ei se vapauta muita tahoja omasta vastuustaan.

Jokaista, joka huolehtii palveluista, toiminnasta tai tiedon antamisesta yhteiskunnassa, tulee rohkaista ottamaan vastuu poliittisten ohjelmien tuomisesta vammaisten ulottuville. Vammaisilla on oikeus tarvitsemaansa tietoon ymmärrettävässä muodossa ja niinpä viittomakielen käyttöä tuleekin edistää.

Kiuruveden kaupungin vammaispoliittisen ohjelman taustalla on Suomen sitoutuminen YK:n ja Euroopan Unionin jäsenvaltiona edistämään yhteiskuntaa, joka on kaikille avoin. YK on yleiskokouksessaan 13.12.2006 hyväksynyt vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen, jonka mukaan vammaisilla ihmisillä on oltavat samat oikeudet kuin muilla. Vammaissopimuksen tärkein viesti onkin, että vammaisia ei saa kohdella eri tavoin kuin muita ihmisiä.

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987, jäljempänä vammaispalvelulaki) 1.9.2009 alkaen voimaan tulleilla muutoksilla edistetään suunnitelmallisesti vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta sekä muita perus- ja ihmisoikeuksia. Tavoitteena on myös lisätä vaikeavammaisten henkilöiden itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta sekä mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin. Vammaispalvelulain säännökset on otettu huomioon jo vuonna 2012 hyväksytyssä ohjelmassa.

Uusi kuntalaki tuli voimaan 1.5.2015 ja sen myötä niin sanotuista vaikuttamistoimielimistä, ml. Kiuruveden vammaisneuvosto, tuli säännökset kuntalakiin (26–28 §).

Edellä mainittu lainsäädäntö velvoittaa vammaiskysymysten huomioon ottamista eri hallinnonaloilla ja kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Vammaispolitiikan ulottaminen kaikkia hallinnonaloja koskevaksi edellyttää, että kunnan eri toimijat sisällyttävät vammaispolitiikan osaksi omaa työskentelyään ja toimivat keskenään yhteistyössä vammaispoliittisten tavoitteiden toteutumiseksi.

TAVOITE

Kaikilla kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoon ja vammaisneuvoston toimintaedellytykset turvataan.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Lisätään vammaisneuvoston, kaupungin eri hallintokuntien ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän välisiä yhteistyötä.

VASTUUTAHOT

- Kiuruveden kaupungin hallintokunnat
- Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
- Vammaisneuvosto

2. ESTEETTÖMYYS

2.1. Esteettömyyden yleiskuvaus

Liikkumis- ja toimimisesteiset ovat henkilöitä, joiden kyky liikkua tai toimia itsenäisesti on sairauden, vamman, ikääntymisen tai muun syyn takia heikentynyt joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Esteisyys voi liittyä moneen eri asiaan, kuten: aisteihin, liikkumiskykyyn, hahmottamis-, ymmärtämis- ja oppimiskykyyn tai muihin liikkumista hankaloittaviin tekijöihin kuten allergioihin. Lainsäädäntö määrittää esteettömän liikkumisen mahdollistavat ratkaisut.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä -asetuksessa on viittauksia niin ympäristö- kuin talonrakentamiseenkin. Säädösten mukaan tulee suunnittelun ja toteuttamisen tavoitteena olla turvallisen, terveellisen ja eri väestöryhmien tarpeet huomioon ottavan toimintaympäristön luominen. Rakennusten tulee olla soveltuvia myös sellaisten ihmisten käyttöön, joiden kyky liikkua ja toimia on rajoittunut. Kaikilla tulee olla mahdollisuus päästä hallinto- ja palvelurakennuksiin ja tilojen tulee soveltua kaikkien käyttöön. Yksityiskohtaisempia ohjeita annetaan lisäksi Suomen rakentamismääräyskokoelmassa.

Rakennusvalvonnan tulee ohjata ja valvoa, että lain ja asetusten ja rakennusmääräyskokoelman määräyksiä noudatetaan. Liikennejärjestelyjä suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon matkustajat, joille liikennevälineiden käyttö on erityisen vaikeaa. Näin saadaan aikaan vammaisille henkilöille tasavertaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan. Useimmiten nämä ratkaisut ovat kaikkein kustannustehokkaimpia ja parhaimpia ratkaisuja myös yhteiskunnan ns. keskivertokäyttäjän kannalta. Sekä liikenteen harjoittajien että kuluttajien edustajien on tehostettava yhteistyötä. Vammaisjärjestöt ovat oleellinen osa kulluttajia edustavia järjestöjä. Kun päämääränä on kaikille soveltuva julkinen liikenne, on erityisen tärkeää taata jatkuvuus mm. kehittämishankkeiden taloudelliselle tuelle sekä ohjeistuksen ja erityisesti teknisen lainsäädännön ja standardien edelleen kehittämiselle.

Liikuntavammaiset ovat suurin vammaisryhmä. Liikuntavamma voi olla synnynnäinen, tapaturman tai sairauden aiheuttama, sairauden jälkitila tai tapaturman vaatiman leikkauksen aiheuttama. Osa liikuntavammaisista käyttää apunaan erilaisia välineitä: kävelykeppiä, kyynär- tai kainalosauvoja, rollaattoria tai pyörätuolia. Apuvälineitä käyttäville henkilöille vaikeuksia tuottavat liikkuminen epätasaisessa tai liukkaassa maastossa, pitkät välimatkat, mäkien ja jyrkkien portaiden nouseminen sekä raskaiden ovien avaaminen. Lihavoiman heikkous, nivelten jäykkyys sekä ongelmat ulottumisessa ja otteen saamisessa voivat usein aiheuttaa ongelmia. Ulospäin näkymättömiä, mutta silti liikkumista vaikeuttavia sairauksia voivat olla esim. reuma- ja sydänsairaudet sekä MS-tauti.

Näkövammaiset voidaan jaotella näkökyvyn määrän mukaan heikkonäköisiin ja sokeisiin. Heikkonäköiset käyttävät liikkueessaan ja suunnistaessaan näköaistin lisäksi kuulo- ja tuntoaistia. Liikkumista hankaloittavia asioita voivat olla mm. alentunut näöntarkkuus, puutteellinen näkökenttä, herkkyys häikäisyyille sekä heikentynyt värisävyjen ja kontrastien erotuskyky.

Heikkonäköisten apuvälineitä ovat valkoinen keppi ja optiset apuvälineet. Sokeat käyttävät näköaistin sijasta kuulo-, tunto- ja jopa hajuaistiaan. He saattavat kuitenkin erottaa valoja ja voimakaskontrastisia hahmoja. Heillä on liikkumisessa apuna valkoinen keppi, opaskoira tai henkilökohtainen opas. Näkövammaisen suurimpia liikkumisongelmia ovat suunnistautuminen ja tapaturmien kuten putoamisen ja törmäämisen vaara. Törmäämisvaaran tuottavat erityisesti vyötärötason yläpuolella olevat tai sivusta ulkonevat esteet, joita ei voi havaita valkoisen kepin avulla.

Kuulovammaiset voidaan jaotella kolmeen ryhmään: kuurot, kuuroutuneet (eli kuulonsa puhumaan oppimisen jälkeen menettäneet) sekä heikkokuuloiset. Osa kuuroista käyttää äidinkielenään viittomakieltä ja myös kuuroutuneet käyttävät usein apuna viittomia. Kuulovammaiselle on liikenneympäristössä tärkeää näköaistiin

perustuva informaatio ja erityisesti valaistus. Johdonmukaisen opastuksen ja viitoituksen merkitys on suuri. Lisäksi heikkokuuloisia häiritsee liikenteen melu.

Kuurosokeilla on vakava-asteinen näkö- ja kuulovamman yhdistelmä. Useimmat heistä kuulevat ja/tai näkevät jonkin verran, osa toimii täysin tunto- ja hajuaistin varassa. Kuurosokeiden käyttämät apuvälineet vaihtelevat, eikä näkö- tai kuulovammaiselle tarkoitettujen palvelujen käyttö ole aina mahdollista.

Muita liikkumis- ja toimimisesteisiä ryhmiä ovat mm. lyhytkasvuiset, kehitysvammaiset ja allergioita sairastavat. Kehitysvammaisen voi olla vaikeaa suunnistaa sekä hallita monimutkaisia, yllättäviä ja nopeita liikennetilanteita. Vaikeuksia voi tuottaa myös etäisyyksien arvioiminen tai kirjallisen informaation ymmärtäminen. Allergisille voivat tuottaa ongelmia liikkumisympäristössä olevat kasvit sekä hiekoituspöly. Liikkumisesiteisyys ei aina johdu ikääntymisestä, sairaudesta tai vammasta. Esimerkiksi lapset sekä lastenvaunujen tai raskaiden kantamusten kanssa liikkuvat kohtaavat myös esteitä.

2.2. Esteettömyysongelmia

Yleisimmät rakennetun ympäristön ja liikennevälineiden esteet ja ongelmat on liikenne- ja viestintäministeriön esteettömyysstrategiassa esitetty seuraavasti:

- **Tasoero-ongelma** on vaikein liikkumisesteisten ongelma. Sitä voidaan helpottaa järjestämällä sekä sisä- että ulkotiloissa tasaisia, portaattomia ja kynnyksettömiä kulkuyhteyksiä sekä rakentamalla hissejä ja loivia luiskia.
- **Tilantarveongelma** koskettaa erityisesti pyörätuolin käyttäjiä ja lastenvaunujen kanssa liikkujia. Kulkuväylät, luiskat, oviaukot, hissit, wc-tilat jne. tulee mitoittaa riittävän väljiksi.
- **Etäisyysongelma** korostuu kantamusten kanssa liikuttaessa. Kulkuetäisyydet tulee suunnitella lyhyiksi ja tarvittaessa on järjestettävä levähtämismahdollisuuksia.
- **Orientoitumisongelma** häiritsee etenkin näkövammaisia. Ongelmaa helpottavat selkeä kulkuväylien suunnittelu ja rakennusten helposti hahmotettava pohjaratkaisu, oikein valitut materiaalit ja värit sekä hyvät opasteet ja äänimerkit.
- **Tasapaino-ongelma** korostuu portaissa ja luiskissa sekä liikennevälineissä. Kulkuväylien luistamattomat pintamateriaalit, liukkauden torjunta sekä käsijohteet ja tukitangot helpottavat ongelmaa.
- **Ulottumisongelma** koskee lapsia, lyhytkasvuisia ja pyörätuolien käyttäjiä. Erilaiset käyttöpainikkeet, automaattit ja palvelutiskit on suunniteltava kaikkien käytettäviksi.
- **Voimattomuusongelma** ilmenee tyypillisesti raskaita ovia avattaessa. Se liittyy usein ikään tai sairauteen. Ratkaisuna on kevyttöimisten heloitusten ja ovenaukaisulaitteiden käyttö.
- **Monimutkaisuusongelma** liittyy ennen muuta erilaisten laitteiden ja automaattien käyttöön tai informaation sisältöön. Erityisesti se vaikeuttaa näkövammaisten toimintaa. Tuotteiden hyvä käytettävyyttä ja ergonomia sekä niitä täydentävä opastus ja henkilökohtainen neuvonta palvelevat myös laitteiden käyttöön tottumattomia.
- **Turvallisuusongelma** liittyy mm. portaisiin, kulkutiellä oleviin esteisiin, työmaakaivantoihin ja suojaiteiden johdattavuuteen. Erityisesti ne ovat ongelmia näkövammaisille. Tilat ja kulkuväylät on suunniteltava huolellisesti, valaistava riittävästi ja mahdolliset vaaranpaikat merkittävästi hyvin. Myös vaaralliseksi koettujen tilojen kuten pimeiden tunnelien syntymistä tulee välttää.
- **Allergiaa aiheuttavat tekijät ja hengityselinten epäpuhtaudet** voivat rajoittaa tai hankaloittaa allergioista ja hengityselinten sairauksista kärsivien ihmisten liikkumista. Yleisimpiä ongelmia ovat eläinallergeenit ja tupakan jäämät liikennevälineissä sekä keväinen katupöly jalankulkuympäristössä.
- **Tasa-arvo-ongelma** syntyy, kun ympäristö tai palvelu asettavat käyttäjänsä eriarvoiseen asemaan. Ratkaisut ovat paitsi rakenteisiin ja suunnitteluun, myös palvelukulttuuriin liittyviä.

2.3. Esteettömyyden nykytila Kiuruvedellä

Vuonna 2011 on valmistunut kaikkia Ylä-Savon SOTE -kuntia koskeva liikenneturvallisuussuunnitelma, jossa on käsitelty laajasti liikenneturvallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Suunnitelma on päivitetty 2016–2017 ja valmis versio tulee käyttöön alkuvuodesta 2018. Ohjelma löytyy jatkossa Kiuruveden kaupungin internet-sivuilta kohdasta: Palvelut/Tiet ja liikenne/Liikennesuunnittelu ja liikenneturvallisuus.

Kiuruvedellä vuoden 2011 liikenneturvallisuussuunnitelmaa varten vanhusjärjestöt tekivät esteettömyyskierroksen, jonka pohjalta tehtiin myös toimenpideohjelma. Korjauksia ja muutostöitä on tehty katujen ja reuna- kivetysten ym. epäkohtien poistamiseksi aina silloin kun jokin katuosuus on ollut korjauksen alla. Kävelyteiden varteen on lisätty levähdyspaikkoja. Vuoden 2010 esteettömyyskierroksella nousi esille mm. seuraavia epäkohtia: yritysten hankalat ovet ja sisäänkäynnit, pyörätuoliliuskojen puute sekä ulkotulien polttaminen ja mainoskylttien pitäminen ovien ja pyörätuoliliuskojen edessä. Epäkohtia pyritään korjaamaan yhteistyössä yritysten kanssa.

Vuonna 2016 vammaisneuvosto teki viimeisimmän esteettömyyskierroksen Kiuruveden yrityksiin huomioiden miten rollaattorin ja pyörätuolin kanssa pääsee sisälle ja miten näkö- ja kuulovammaiset on yrityksissä huomioitu. Vertailu vuosina 2010 ja 2016 tehtyjen kierrosten välillä osoitti, että riittäviä muutoksia rakenteisiin ei oltu tehty. Muutamia esteettömyyskierroksen pohjalta tehtyjä parannusehdotuksia oli kuitenkin otettu huomioon, esimerkkinä apteekin sähköisesti aukeavat ovet.

Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulma on peruskorjauksissa ottanut huomioon liikuntarajoitteiset rakentamala hissejä. Tällä hetkellä Kiurunkulman kerrostaloista 6 on hissillisiä. Lisäksi muuten on tehty luiskia, tukia ja poistettu kynnyksiä. Pyörätuolin ja rollaattorin käyttäjien kulkua on helpotettu mm. leventämällä ovia. Lattiamateriaalit on valittu liukuesteellisiksi. Sotainvalidien talo, jossa on 15 asuntoa, on suunniteltu täysin esteettömäksi. Talossa on myös 1. kerroksen saunojen kiukaat sijoitettu lattiatason alapuolelle, mikä mahdollistaa matalammat lauteet. Rinnekotiyhdistyksen asunnoissa Paavonkodissa, jossa on 30 asuntoa, on mm. keittiökaluksissa vammaismitoitus. Talo on suunniteltu täysin esteettömäksi.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän käytössä olevissa tiloissa on otettu huomioon liikuntarajoitteisten liikkumisen. Vammaisjärjestöt, yksityiset asukkaat ja mm. kotipalvelun työntekijät ovat tehneet kiittävästi esityksiä esteettömyyden lisäämiseksi mm. kaupungin omistamissa vuokra-asunnoissa.

Kaupungin julkisiin rakennuksiin tehdään peruskorjausten yhteydessä parannuksia esteettömyyden saavuttamiseksi. Esimerkiksi terveyskeskus on vuonna 2017 valmistuneen remontin jälkeen esteetön ja uimahalli muuttuu syksyllä 2018 valmistuvan remontin myötä esteettömäksi. Näiden toteutuneiden parannusten lisäksi todetaan yhä, että liikuntahallille olisi tarve saada inva-WC. Yläkoululle on varattu vuoden 2018 talousarviossa määräraha tavarahissin muuttamisesta henkilöhissiksi. Muuten kaupungin kiinteistöt täyttävät pääosin esteettömyysvaatimukset.

2.4. Esteetön julkinen liikenne

Kiuruveden paikallisliikenteen Pali-kyydit ovat hissillisiä autoja. Niissä on istumapaikkoja 14–19 ja yksi pyörätuolipaikka, kahta koululaisia kuljettavaa vuoroa lukuun ottamatta. Ns. portaattomia autoja ei ole yhtään. Julkisen liikenteen puolella pitkillä linjoilla ei liikennöi yhtään esteetöntä autoa. Iisalmi-Ylivieska välillä junissa on pyörätuolipaikat. Kaikista junista löytyy ohjeistus pyörätuolipaikoista sekä siitä minkälaista apua esimerkiksi näkövammaisen henkilön on mahdollista saada asemalta junaan noustessa tai matkanteon aikana. Esteetöntä taksiliikennettä löytyy Kiuruvedeltä seuraavasti: 8 autoa keskustan alueelta ja 2 autoa sivukyliltä.

TAVOITE

Esteetön ja yhdenvertainen mahdollisuus liikkua ja toimia kaikissa elämäntilanteissa taataan myös vammaisille asukkaille. Uudisrakentamisen ja korjausrakentamisen suunnittelussa tavoitteena on ympäristön esteettömyys.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Kaupungin omistamien rakennusten hankesuunnitelmat toimitetaan vammaisneuvoston nähtäväksi, jotta neuvosto voi antaa palautetta esteettömään rakentamiseen.
- Kaupungin tie- ja piha-alueet muutetaan esteettömiksi kunnostustöiden yhteydessä.
- Kaupungin ja Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulman omistuksessa olevat rakennukset muutetaan esteettömiksi peruskorjausten yhteydessä.
- Esteettömyystyö koskee kaikkia hallintokuntia.

VASTUUTAHOT

- Kaupungin tilapalvelut
- Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulma
- Kaupungin rakennusvalvonta
- Kiuruveden kaupungin hallintokunnat
- Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä

3. TIEDONSAANTI

Vammaisella on oikeus tarvitsemaansa tietoon ymmärrettävässä muodossa. Viranomaisten tulee edistää sitä, että vammaiset käyttävät asioidessaan viittomakieltä, pistekirjoitusta, puhetta tukevaa ja korvaavaa viestintää sekä muita saavutettavia viestintämuotoja. (STM 2007:4)

Omaa elinympäristöä koskevan tiedon saanti ja mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen ovat perusedellytyksiä ihmisen täysivaltaiselle osallistumiselle, vaikuttamiselle ja todellisen elämänhallinnan kehittymiselle. Myös vammaisista ja heidän asioistaan on tiedotettava tehokkaasti, sillä näin poistetaan vääriä ennakkoluuloja ja pelkoja vammaisia kohtaan. (STM 2007:4)

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä on päivittänyt vammaispalveluoppaan vuonna 2011 ja se on jaettu kaikkiin alueen kotitalouksiin. Kuntayhtymän nettisivuilla osoitteessa www.ylasavonsote.fi esitellään vammaispalvelujen toiminnot ja yhteystiedot. Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulma jakaa asukkaille asumisoppaan, johon on koottu kaikki asumiseen liittyvä tieto. Kaupungin nettisivuilla on tietoa vammaisneuvoston toiminnasta.

TAVOITE

Kiuruveden kaupungin oma tiedottaminen toimii esimerkkinä hyvästä ja selkeästä viestinnästä.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Hyödynnetään tehokkaasti teknologisia ratkaisuja kommunikaatio-ongelmien poistamiseksi.
- Hyödynnetään tiedottamisessa vammaisneuvoston kotisivuja.

VASTUUTAHOT

- Kaikki Kiuruveden kaupungin hallintokunnat
- Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
- Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulma
- Kiuruveden vammaisneuvosto

4. SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

4.1. Sosiaalipalvelut

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Palvelut on järjestettävä siinä laajuudessa ja muodossa kun vammaiset ihmiset niitä tarvitsevat. Vammaispalvelulaki on toissijainen ja sen tarkoitus on turvata riittävät tukitoimet silloin, kun muiden lakien nojalla palvelut eivät ole riittäviä. Kunnan on myös kehitettävä peruspalveluitaan niin, että ne soveltuvat myös vammaisille henkilöille.

Kiuruveden kaupunki kuuluu Ylä-Savon SOTE -kuntayhtymään, joka järjestää muiden muassa terveys-, hyvinvointi-, hoito- ja hoivapalveluja. Ensisijainen vastuu vammaisten laadukkaasta, heidän erityistarpeensa huomioivasta hoidosta sekä asianmukaiseen hoitoon ja kuntoutukseen pääsemisestä kuuluu kuntayhtymälle. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä vammaissosiaalityön palveluita järjestää sosiaalityön palveluihin kuuluva vammaispalvelujen sosiaalityön ja palveluohjauksen tiimi. Tiimin toimipiste sijaitsee Iisalmen sosiaali-keskuksessa, josta käsin työntekijät toimivat seudullisesti koko kuntayhtymän alueella. Vammaispalvelu vastaa vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisten palvelujen järjestämisestä. Lisäksi vammaispalvelu vastaa alle 65-vuotiaiden omaishoidon tuen palveluiden järjestämisestä.

Erikoissairaanhoidon liittyvä lääkinällinen kuntoutus järjestetään sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja perusterveydenhuollon yhteistyönä. Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lääkinällinen kuntoutus on julkisen terveydenhuollon vastuulla.

Toimenpiteitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa:

- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tuotetaan asiakkaiden palvelutarpeiden mukaisesti huomioiden voimassa oleva lainsäädäntö.
- Palveluissa huomioidaan asiakaslähtöisyys ja asiakkaan itsemääräämisoikeus.
- Palvelut tuotetaan ensisijaisesti lähi- ja seudullisina palveluina.
- Palveluiden kehittämisessä huomioidaan erityisesti sähköiset palvelut taajaman ulkopuolella asuvien asiakkaiden kanssa.
- Palvelujen tiedottamisessa huomioidaan tietojen hyvä saavutettavuus.

Kunta edistää tavoitetta omalta osaltaan tiedottamalla tarjolla olevista palveluista esimerkiksi verkkosivuiltaan (www.kiuruvesi.fi).

Mahdollisia palveluita ovat mm.:

- **Kuntoutusohjaus**, johon kuuluu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä ohjaaminen sekä vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisäämiseen liittyvistä erityistarpeista tiedottaminen.
- **Sopeutumisvalmennus**, johon kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseksi. Sopeutumisvalmennus voidaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmäkohtaisesti ja tarvittaessa se voi olla myös toistuvaa.
- **Kuljetuspalvelut** ja mahdolliset saattajapalvelut tulee järjestää silloin, kun henkilöllä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka saa näitä palveluita muun lain nojalla.
- **Tulkkipalvelut** (vaikeasti kuulovammaisille, kuulo- ja näkövammaisille tai puhevammaisille), joihin kuuluu työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistykseen tai muun syyn vuoksi suoritettava viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä tapahtuva tulkkaus. Tulkkipalvelut järjestetään Kelan toimesta.
- **Palveluasuminen**, mikäli henkilö vamman tai sairauden johdosta tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti, mutta ei ole laitoshoidon tarpeessa.
- **Asunnon muutostyöt** sekä asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkiminen korvataan kohtuullisin kustannuksin, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä toimenpiteitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista eikä hän ole jatkuvan laitoshoidon tarpeessa.
- **Henkilökohtainen apu** silloin, kun henkilö tarvitsee toisen henkilön apua kotona jokapäiväiseen elämään liittyvissä asioissa tai kodin ulkopuolella asioimisessa, opiskelussa, harrastuksissa, työssä tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Edellytyksenä on, että avuntarvitsijalla on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Kunta korvaa avustajan palkkaamiseen liittyvät kustannukset; palkan, lakisääteiset työnantajamaksut ja muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kustannukset. Vammaispalvelulain mukaiset tukitoimet järjestää Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Tarvittaessa toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä. Uusille asiakkaille tehdään aina kotikäynti, minkä yhteydessä voidaan kartoittaa kokonaisuutena arjessa selviytymistä. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto. Henkilökohtaisen avun käyttömäärät ovat lisääntyneet, mikä tukee vammaisten itsenäistä selviytymistä. Laitosasuminen on vähentynyt Kiuruvedellä Kallion palvelukodin aloitettua toimintansa. Palveluohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden tehtäväkuvia on selkeytetty, mikä helpottaa asiointia vammaispalveluissa.

Kiuruveden Rinnekotiyhdistys ry:n kiinteistöissä ja Sotainvalidien asunnoissa on jatkuvasti saatavana kodinhoitoapua ja myös yöpäävytys on järjestetty.

4.2. Perusterveydenhuolto

Kiuruveden kaupunki ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä huolehtivat siitä, että kaupungin yleiset terveystalot soveltuvat myös vammaisille. Terveyskeskuksessa on induktiosilmukka kuulovammaisten asiointia varten ja lisäksi rakennuksessa on kaksi hissiä, joilla turvataan liikuntaesteisen henkilön palvelujen saanti. Viittomakielen tulkkipalvelut potilas saa vammaispalvelupäätöksen perusteella. Terveyskeskuksessa on myös eri potilasryhmiin erikoistunutta osaamista. Kuulovammaisten yhdyshenkilönä toimii aluehoitaja ja kehitysvammaisille asiakkaille on määriteltäviä omia vastuuhoitajia. Lisäpalveluina korva-, nenä- ja kurkkutautien vastaanottoa tehdään kuulokyvyn ja apuvälineiden arviointi. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä pyrkii jatkossakin kehittämään paikallisia erityispalveluita seudullisesti (Vaalian palvelut).

Kiuruveden terveystalossa vuonna 2017 tehdyn remontin myötä esteettömyys täyttää sille asetetut ehdot. Vammaisneuvosto kävi kaupungin rakennustöiden valvojan kanssa läpi terveystalossa tilat remontin

jälkeen ja teki mm. seuraavia huomioita: yleisnäkymä on hyvä, ulko-ovet aukeavat sähköisesti nappia painamalla. Näkövammaiset on huomioitu hyvin, seinillä ja lattioissa on oranssit leveät raidat ja asiointipaikat on merkitty tummennetuilla alueilla. Väliovissa on tummemmat listat, jotka ilmaisevat lasioven. Inva-WC:tä on 3 kpl ja ne ovat oikein mitoitettuja. Laboratorion tiloissa huoneet ovat tilavat ja valoisa ja niissä sopii asioida hyvin myös apuvälinettä käyttävä asiakas. Röntgenin tiloihin on tehty inva-pukuhuone.

Laboratorio ja röntgen sijaitsevat samalla käytävällä. Lääkäreiden ja aluehoitajien kaikki vastaanottotilat sijaitsevat kahdella käytävällä, mistä löytyy myös itsehoito-huone. Opasteet ovat hyviä. Kanttiin tiloja on uusittu ja tilaa lisätty. Odotustiloissa on hyvät penkit ja niitä on riittävästi.

Katselmuksen yhteydessä havaittiin seuraavia parannusehdotuksia: inva-pysäköintipaikkoja toivottiin terveyskeskuksen piha-alueelle lähelle pääovea ja terveyskeskuksen takapihalle lähelle ulko-ovea, sillä sitä kautta on mahdollista päästä hissille ja siitä ylempiin kerroksiin.

Ylä-Savon SOTE:n henkilökunnan ammatillista osaamista pidetään yllä koulutuksella ja mm. työyhteisön järjestämät omat koulutukset ovat säännöllisiä. Kotisairaanhoidon palvelut toteutetaan kotihoidon tehtäväalueella Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän toimesta.

Psykiatrian ja mielenterveystyön palvelut tuottaa Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Sosiaalityön tehtäväalueella on mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut ja palvelut ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta.

4.3. Lääkinnällinen kuntoutus

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä vastaa alueensa kuntoutuksen järjestämisestä siltä osin kuin se ei kuulu Kelan, vakuutusjärjestelmän, työvoima- tai opetushallinnon järjestämisvelvollisuuteen. Lääkinnällisen kuntoutuksen avulla ylläpidetään ja parannetaan vammaisen ja pitkäaikaissairaana henkilön toimintakykyä sekä edistetään hänen itsenäistä suoriutumistaan päivittäisistä toiminnoista. Terveyskeskuksen tarjoamia lääkinällisen kuntoutuksen palveluita ovat fysioterapia, puhe- ja jalkaterapia sekä apuvälinepalvelut. Terveyskeskuksen fysioterapia antaa sekä avo- että osastokuntoutusta Nivassa, päivätoiminnassa ja kotikuntoutuksena. Pääpaino on lääkinällisen kuntoutuksen asiakkaiden. Fysioterapiassa annetaan myös ohjausta oma-toimista kuntosaliharjoittelua varten ja ohjauksessa laaditaan henkilökohtainen ohjelma. Terveyskeskuksen fysioterapiassa pidetään myös ohjattuja ryhmiä mm. aivohalvausryhmä, neurologiset ryhmät ja 8 viikkoa kestävä geriatriset kuntosaliryhmät.

Kiuruveden terveyskeskuksen kautta on mahdollista saada lainaan yleisimpiä liikkumisen ja päivittäisten toimintojen tukemiseen tarvittavia apuvälineitä. Lainaus on maksutonta. Myös maksuttomia kotikäyntejä apuväline- ja asunnonmuutosarvioasioissa järjestetään ikäihmisille ja vammaispotilaille sekä kuntoutujille.

Kuntoutustyöryhmä, johon kuuluvat lääkäri, fysioterapeutti ja tarvittaessa sosiaalityöntekijä, käsittelee maksusitoumuspyynnöt lääkinällisenä kuntoutuksena tarvittavien apuvälineiden/ yksilöllisten apuvälineiden/vaikeavammaisten laitospalvelusjaksojen osalta. Apuvälineiden myöntämisperusteissa noudatetaan Pohjois-Savon Sairaanhoidopiirin yhteistä kriteeristöä.

TAVOITE

Taataan vammaisten itsenäistä suoriutumista tukeva terveydenhuolto. Tuetaan ja mahdollistetaan vammaisille ihmisille itsenäinen ja täysipainoinen elämä.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Ensisijaisesti peruspalveluja kehitetään niin, että ne sopivat myös vammaiselle ihmiselle.

- Kotona asuminen tehdään mahdolliseksi turvaamalla riittävät palvelut.
- Itsenäinen liikkuminen turvataan kuljetuspalveluilla ja palveluliikenteellä (Pali).
- Ohjataan riittävästi resursseja vammaispalvelulain mukaisiin tukitoimiin.
- Sähköistä asiointia ja palveluohjausta kehitetään.
- Koulutuksella pidetään henkilöstön osaaminen ajan tasalla eri sairausryhmien hoidossa.
- Ohjataan potilaita vertaisryhmiin mm. oman paikkakunnan järjestöihin.
- Kiinnitetään huomiota esteettömyyteen mm. kuulo- ja näkövammaisten kohdalla. Esitteiden tekstitykset ja opasteet tehdään sellaisiksi, että näkövammaiset voivat hyödyntää niitä.
- Turvataan määrärahojen ja henkilökunnan riittävyys tarvittavien palvelujen tuottamiseen

VASTUUTAHO

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
Tekninen lautakunta ja kaupungin tilapalvelut
Kiuruveden kaupunki, kuljetuspalveluista vastaava

5. VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatusta toteutetaan Kiuruvedellä päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuslaissa on asetettu tavoitteet pedagogiselle toiminnalle. Lapsen yksilölliset tarpeet tunnustetaan ja annetaan tarkoituksen mukaista tukea, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja lapsen tarvitsema tuki kirjataan lapsen omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Toimintaa arvioidaan säännöllisesti. Dokumentointi on osa varhaiskasvatuksen arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatus tekee monialaista yhteistyötä huoltajien suostumuksella neuvolan kanssa. Neljävuotiaan neuvolatarkastustenyhteydessä täytetään erillinen tiedonsiirtolomake. Yhteistyötä tehdään lisäksi lastensuojelun ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottavien tahojen kanssa.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnassa tulee olla esiintyvän tarpeen mukaisesti erityislastentarhanopettajan palveluita. Kiuruveden varhaiskasvatuksessa on kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tointa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat suunnittelevat ja arvioivat lapsen tarpeita ja tukitoimenpiteitä yhdessä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön ja monialaisen toimijaverkon kanssa.

Tukea tarvitsevien lasten tarpeet otetaan huomioon lapsiryhmän koossa ja hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöitten määrässä.

TAVOITE

Kiuruveden kaupunki tarjoaa lapsiperheiden ja muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin vastaavaa varhaiskasvatusta järjestämällä tavoitteellista ja turvallista kasvatusta, opetusta ja hoitoa.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Varmistetaan riittävän ja ammattitaitoisen henkilökunnan saanti.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista monialaista yhteistyötä kehitetään edelleen.
- Suunnittelussa ja palvelujen toteuttamisessa otetaan huomioon vanhempien näkemykset.

VASTUUTAHOT

Sivistyslautakunta sekä opetus- ja sivistyspalvelukeskus

6. OPETUS

Perusopetuksessa toteutetaan periaatetta, jonka mukaan opetus järjestetään lapsen edellytysten mukaan. Erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta autetaan oppimisvaikeuksissa eri tukimuodoin, jotka määräytyvät vaikeuksien laadun ja laajuuden mukaan. Keskeistä on varhainen oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukitoimien aloittaminen.

Kiuruvedellä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetus järjestetään pääsääntöisesti Nivan koulun pienluokissa. Ensimmäinen esiopetusvuosi toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Aisti-, liikunta-, ym. vammaisten opetus pyritään järjestämään mahdollisuuksien mukaan inklusioperiaatetta noudattaen oppilaan lähikoulussa.

Erityisopetukseen siirretyn oppilaan opiskelulle asetetut tavoitteet ja oppimista tukevat toimenpiteet kirjataan henkilökohtaiseen opetuksen järjestämisestä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). HOJKS laaditaan moniammatillisena yhteistyönä huoltajien, opettajien ja oppilashuollon asiantuntijoiden sekä omaisten kanssa. Opetuksen järjestämisessä korostuu verkostotyö kodin lisäksi mm. oppilashuollon henkilöstön sekä terapeuttien, kehitysvammapoliklinikan työntekijöiden sekä kehitysvammaisten avohuollon-ohjaajan kanssa.

Kuljetuspalvelut ja henkilökohtainen apu ovat vammaisten opiskelun tukena. Vammaisille nuorille järjestetään heidän palvelutarpeensa mukaista jatko-opiskelua.

Opetussuunnitelman mukaisesti Kiuruveden lukioon valituilla opiskelijoilla tulee olla tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa opintojaan. Heidän yksilölliset tarpeensa otetaan huomioon joustavasti oppimisympäristöjä rakennettaessa ja opetustilanteissa. Liikuntaesteisiä varten lukiossa on hissi. Erityistä tukea voidaan järjestää opiskelijoille, joiden edellytykset ovat heikentyneet esim. sairauden, vamman tai toimintavajavuuden vuoksi.

TAVOITE

Perusopetuksen tärkein tavoite on peruskoulun suorittaminen ja jatko-opintopaikan varmistaminen. Vammaisten oppilaiden opetus järjestetään joko erillisessä pienryhmässä tai yleisopetusryhmässä muun opetuk-

sen kanssa samoissa tiloissa. Kouluympäristön tulee olla esteetön ja henkilökunnalla tulee olla riittävät oppilaan tarpeen mukaiset kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osalta perusopetuksessa korostetaan sosiaalisen elämän taitoja ja tutustutaan työelämään. Syrjäytyminen pyritään estämään kaikin mahdollisin keinoin.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Varmistetaan pätevän henkilökunnan (opettajat ja avustajat) saanti ja riittävä täydennyskoulutus.
- Turvataan riittävät resurssit erityisopetukselle.
- Vammaisten ja heidän perheidensä tietotaitoa hyödynnetään palveluiden suunnittelussa ja yhteistyötä huoltajien kanssa kehitetään.
- Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä kehitysvammalain mukaista toimintaa kehitetään.
- Kiinnitetään huomiota koulunkäynnin nivelvaiheisiin.
- Vammaiset otetaan huomioon oppilashuollon sekä erityisopetuksen kehittämistoiminnassa.
- Syrjäytymisen ehkäisyssä kiinnitetään erityistä huomiota koulunsa päättäviin vammaisiin ja heidän perheisiinsä, tehostamalla opinto-ohjausta sekä varmistamalla tietojen siirtyminen toiselle asteelle.
- Oppilaalle turvataan opiskelussa ja elämässä tarvittavat apuvälineet ja terapiaohdot
- Hyödynnetään erityisliikunnanohjaajan tietotaitoa.
- Yläkouluun rakennetaan uusi hissi.

VASTUUTAHOT

Sivistyslautakunta sekä opetus- ja sivistyspalvelukeskus
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä

7. PERHE-ELÄMÄ

Vammaisilla henkilöillä on oikeus ikänsä mukaiseen toimintaan ja oman elämäntapansa valintaan. Heillä on oikeus itsenäistyä ja irrottautua syntymäkodistaan. Suomen lainsäädännön mukaan vammaisilla ihmisillä on oikeus vapaasti ja ilman rajoituksia perustaa perhe. Heitä koskevat vain ne yleiset avioliiton esteet, jotka koskevat kaikkia suomalaisia (Avioliittolaki 411/1987). Kiuruvedellä on laadittu moniammatilliseen työhön yhteinen ohjeistus, jossa otetaan huomioon myös vammaisuuden aiheuttamien tukipalveluiden tarpeen kartoitus. Ohjeistus on käytössä kaikissa toimintayksiköissä, joissa lasten ja perheiden kanssa työskennellään. Perheneuvonnassa on tietoa vammaisuudesta ja sen vaikutuksista perheen perustamiseen ja perhe-elämään.

Vammaisilla henkilöillä ja heidän perheillään on tarve saada kaikki mahdollinen tieto siitä, kuinka varaudutaan seksuaaliseen, taloudelliseen tai muuhun hyväksikäyttöön. Palveluita ja tietoa tarjotaan kullekin vam-

maisryhmälle sopivassa muodossa (viittoma- tai selkokielellä, pistekirjoituksella jne). Vammaisjärjestöillä on tärkeä rooli väkivallan tai hyväksikäytön tunnistamisessa ja vammaisten perheenjäsenten tukemisessa. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että avopalvelujen avulla vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeus, henkilökohtainen koskemattomuus ja valinnan mahdollisuudet turvataan parhaiten. Perheissä tapahtuvan väkivallan tai hyväksikäytön ehkäiseminen, tunnistaminen ja hoito kuuluvat lakisääteisesti sosiaalitoimelle. Sosiaalitoimen tulee huolehtia mm. asiaan liittyvän ohjauksen, neuvonnan ja tukimuotojen järjestämisestä sekä ihmisten ohjaamisesta näiden palveluiden piiriin.

Palvelujen tarjoamisessa ovat ensisijaisia peruspalvelut, mutta palveluiden toteutuksessa otetaan huomioon erityisryhmät.

Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulman asukkaat voivat vaihtaa sisäisesti asuntoa kulloisenkin elämäntilanteen mukaan joko isompaan tai pienempään tai varustetasoltaan paremmin perheen tarpeita vastaavaan asuntoon.

TAVOITE

Kiuruvedellä turvataan vammaisille ja heidän perheilleen tasapuoliset mahdollisuudet perhe-elämään.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Kiuruvedellä vammaisen perhettä käsitellään ensisijaisesti asiakasperheenä, vasta sen jälkeen erityispalveluja tarvitsevana/käyttävänä perheenä.
- Asuntotuotannossa on elämäntilanjajattelu ja siinä otetaan huomioon erityisryhmien tarpeet.
- Vammaisjärjestöjen kanssa tehdään yhteistyötä väkivallan tai hyväksikäytön tunnistamisessa ja vammaisten perheenjäsenten tukemisessa.
- Palvelujen suunnittelussa otetaan huomioon eri ikäkausien mukaiset yksilökohtaiset tukimuodot sekä koko perheen tuen tarpeet.
- Erityispalvelujen lisäksi otetaan huomioon paikkakunnan peruspalvelut perheille (lastenneuvola, päivähoito ja avoimen päiväkodin toiminta, lastensuojelun avohuollon tukitoimet, perhetyö ja kotipalvelu) sekä järjestöjen toiminta.
- Yksilökohtaisissa palvelupäätöksissä sovelletaan lakia niin, että vammaisen perhe voi toimia tavanomaisen perheen tavoin mm. liikkua paikasta toiseen ilman moninkertaisia kuluja.

VASTUUTAHOT

Kiuruveden kaupungin hallintokunnat
Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulma
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
Kiuruveden vammaisneuvosto, vammaisjärjestöt ja seurakunnat

8. TYÖLLISTYMINEN JA TALOUDELLINEN TURVA

Toimeentulon takaava työ, turvallinen elinympäristö, hyvät asumisolot, toimivat lähipalvelut sekä ihmisten omaa selviytymistä tukeva sosiaalinen verkosto muodostavat perustan osallistumiselle ja yhteiskuntaan kuulumiselle. Työelämän lähtökohdaksi on perustuslaillinen tasa-arvoinen oikeus toimeentuloa turvaavaan ansiotyöhön sekä syrjäytymisen ehkäisyyn. Yhdenvertaisuuslain mukaan työnantajan ja koulutuksen järjestäjän on ryhdyttävä sellaisiin vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsyä sekä työssä selviämistä edellyttäviin toimiin, joita ei ole pidettävä kohtuuttomina.

Työllistymisessä tulee ottaa huomioon osatyökykyisen henkilön sellainen osaaminen ja ammattitaito, joita hän voi hyödyntää työelämässä. Täyttääkseen yhdenvertaisuuslaissa säädetyn velvoitteen uutta työvoimaa palkkaavan työnantajan on pyrittävä tunnistamaan työhön liittyvät esteet ja poistettava ne. Suurimmat vammaisten työllistymistä vaikeuttavat esteet ovat asenteellisia. Myös ympäristökijät, apuvälineiden ja avustajapalveluiden saannin hankaluus vaikeuttavat tai estävät monilta työnsaannin. Näiden esteiden poistamiseksi on käynnistettävä toimenpiteet työpaikkojen suunnittelemiseksi ja muokkaamiseksi esteettömiksi niin, että eri vammaisryhmien työhön pääsy ja työnteko tulevat mahdollisiksi.

Vammaisille ihmisille on taattava heidän kyvyistään lähtien muiden kanssa yhdenvertaiset ammatillisen koulutautumisen mahdollisuudet riittävän varhaisessa vaiheessa. Osatyökykyisillä tulee olla mahdollisuus vaihtaa koulutus- ja/tai ammattiuraa, jonka hän on todennut itselleen epäsoveliaiseksi. Vammaisten työllistämiseksi myönnettävän palkkatuen ehtoja on parannettu vuoden 2006 alusta siten, että vammaisen työnhakija voidaan työllistää yrityksiin myös määräaikaisiin työsuhteisiin toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden lisäksi. Lisäksi on parannettu palkkatuen myöntämisen kestoja. Palkkatukea voidaan myöntää osatyökykyiselle pitkäkestoisesti tai pysyvästi tilanteissa, joissa se on tarkoituksenmukaista henkilön alentunut työkyky ja muut työllistymismahdollisuudet huomioon ottaen.

Yhteiskunnan lähivuosisien haasteena on työvoiman riittävyys ja saatavuus. Iso osa vammaisista henkilöistä muodostaa tällä hetkellä työvoimareservin. Arvion mukaan 200 000 vammaista tai pitkäaikaissairasta henkilöä voisivat toisenlaisissa olosuhteissa kuulua työvoimaan.

TAVOITTEET

Tuetaan ja turvataan vammaisten omaa elämänhallintaa riittäväillä ja toimivilla henkilökohtaiseen tarpeeseen perustuvilla tukipalveluilla.

Työnantajia kannustetaan vammaisten ja osatyökykyisten työllistämiseen ja vammaisia kannustetaan mukaan työelämään.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Vammaispalvelun asiakkaalle laaditaan palvelusuunnitelma ja siinä selvitetään työllistymismahdollisuudet.
- Ensisijaisesti edistetään vammaisen työllistymistä ansiopohjaiseen työhön.
- Työnantajien asenteisiin pyritään vaikuttamaan niin, että vammaisen henkilön olisi helpompi saada työpaikka ja selviytyä työssä.
- Kannustetaan lisäämään avotyötoiminnan mahdollisuuksia sekä yksityisillä että julkisilla työpaikoilla.

VASTUUTAHO

Kiuruveden kaupunki
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
Työnantajat
Järjestöt ja yhdistykset

9. LIIKUNTA JA VAPAA-AIKA

Kiuruveden kaupungin liikuntatoimi järjestää syys- ja kevättoimintakaudella viikoittain säännöllistä ohjattua toimintaa erityisryhmille. Erilaisia liikuntaryhmiä on runsaasti ja ne kattavat kaikki ikäryhmät leikki-ikäisistä vanhuksiin.

Liikuntatoimi järjestää vuosittain liikuntatapahtumia erityisryhmille yhteistyössä vammais- ja kansalaisjärjestöjen sekä seurakunnan kanssa. Liikuntatoimi on mukana myös vammaisryhmille suunnatuilla leireillä. Ryhmien ohjauksesta, toiminnan koordinoinnista ja kehittämisestä vastaa kokopäivätoiminen, kaupungin palveluksessa oleva erityisliikunnanohjaaja. Tiedottaminen ja toiminnan toteutus tapahtuu yhteistyössä kansalaisopiston kanssa.

Kaupungin omistamien liikuntapaikkojen esteettömyys toteutuu tyydyttävästi. Erityisryhmillä on käytössään oma liikuntatila "Missunsali" Kiuruveden uimahallilla. Puutteita esteettömyydessä liikuntapaikoilla on mm. Puistonkulmalla ja uimahallilla (terapia-allas). Liikuntapaikkojen valo- ja akustiset ominaisuudet vaihtelevat tyydyttävästä heikkoon ja induktiosilmukat puuttuvat. Yläasteen liikuntasalin peruskorjauksen yhteydessä on otettu käyttöön induktiosilmukat. Erityisryhmien liikuntapaikkoina käytetään myös muita kaupungin tiloja. Selkeitä opasteita liikuntapaikoilla on vaihtelevasti. Palveluliikenteen aikataulut ja ajoreitit eivät palvele liikuntaryhmiin osallistujia. Joillakin henkilöillä liikuntaryhmiin osallistumista rajoittaa avustajan puuttuminen kokonaan tai avustajan etsintä on vaikeaa. Levähdyspaikkoja on lisätty yleisillä ulkoilu - ja virkistysreiteillä, kävelyteillä ja kevyenliikenteen väylillä, tarkoituksena on lisätä niitä myös jatkossa.

Kiuruveden uimahallissa otettiin käyttöön keväällä 2010 erityisuimakortti. Erityisuimakortin tavoitteena on ollut mahdollistaa uimahallipalveluiden omaehtoinen, säännöllinen ja usein toistuva käyttö edullisesti. Erityisuimakorttia on myönnetty noin 250 kpl, joista vuoden aikana noin 100 on ollut käytössä.

Rinnekodin asukkaille järjestetään ohjattua liikuntaa ja voimistelua.

TAVOITE

Turvataan vammaisten mahdollisuudet käyttää liikuntapalveluja yhdenvertaisesti muiden kuntalaisten kanssa.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Ylläpidetään ja kehitetään erityisryhmien tarpeisiin sopivia liikuntaryhmiä kunto- ja terveysliikunnan osaluilla.
- Lisätään yhteistyötä urheiluseurojen ja vammaisjärjestöjen kanssa esim. koulutuksilla soveltavasta liikunnasta ja vammaisuuden kohtaamisesta.

- Etsitään keinoja, joilla vammaisen henkilö voisi integroitua urheiluseuran toimintaan lajissa, josta on kiinnostunut.
- Palvelutarjonnassa otetaan huomioon kaikki ikäryhmät.
- Järjestetään "matalan kynnyksen" liikuntatapahtumia, joissa on huomioitu esteettömyys fyysisellä, sosiaalisella, asenteellisilla ja kommunikaatioon liittyvillä toimenpiteillä.
- Tuetaan vammaisten henkilöiden liikuntamahdollisuuksia avustajan maksuttomalla osallistumisella ryhmäohjauksiin sekä ilmaisella sisäänpääsillä kaikkiin kaupungin omistamiin liikuntapaikkoihin.
- Helpotetaan vammaisen henkilön mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa kehittämällä toimivia käytäntöjä "virkistysavustajan" saamiseksi.
- Toimitaan aktiivisesti liikunta - ja virkistystilojen esteettömyyden puolesta ja lisätä yhteistyötä teknisen palvelukeskuksen kanssa.
- Tiedotetaan tehokkaasti eri viestintäkeinoilla erityisryhmien liikuntamahdollisuuksista, liikuntatapahtumista ja liikunta-alan yhteyshenkilöistä.

VASTUUTAHOT

Sivistyslautakunta ja liikuntatoimi
Urheiluseurat, järjestöt ja yhdistykset
Tekninen palvelukeskus
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä, vammaispalvelut
Kiuruveden vammaisneuvosto ja vammaisjärjestöt

10. KULTTUURI

Vammaisilla henkilöillä on perustuslain takaama tasavertainen oikeus itsensä kehittämiseen ja kulttuuripalveluihin. Vammaisten henkilöiden kulttuurinen tasavertaisuutta tulee tukea mm. vammaisten taiteen tunnistamalla ja tukemalla muiden taiteen muotojen rinnalla. Useilla vammaisjärjestöillä on erilaista kulttuuritoimintaa, harrasteryhmiä ja tapahtumia.

Kansalaisopisto järjestää vammaisille suunnattuja taideopetusryhmiä.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän toimintaperiaatteena on, että palvelut yleisesti ja erityisryhmille, pyritään tuottamaan paikallisesti, mikä lisää vammaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksia.

TAVOITE

Turvataan vammaisille mahdollisuus osallistua kulttuurin tuottamiseen ja palvelujen käyttämiseen yhdenvertaisesti muiden kuntalaisten kanssa.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Mahdollistetaan esteetön liikkuminen ja osallistuminen kulttuuritapahtumiin.
- Turvataan mahdollisuus oman taiteen esille saamiseen
- Koulutussuunnitelmien ja vuosittaisten toimintasuunnitelmien valmistelussa otetaan huomioon myös vammaisten tarpeet.
- Avustajatoiminta ja avustajien pääseminen ilman pääsymaksua kaupungin järjestämiin kulttuuritilaisuuksiin esim. konsertteihin.
- Selvitetään Kiurusalin valkokankaan siirtämistä tai muiden toimenpiteiden kustannuksia. Pyörätuolia käyttävän asiakkaan on hankala katsoa läheltä esim. elokuvia.

VASTUUTAHOT

Sivistyslautakunta sekä opetus- ja sivistyspalvelukeskus
Tilapalvelut
Kiuruveden kansalaisopisto
Kulttuuritoimi

11. VAMMAISNEUVOSTO JA VAMMAISJÄRJESTÖT

Kuntalain 28 §:n (410/2015) mukaan vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vammaisneuvosto. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus. Kunnanhallituksen on huolehdittava vammaisneuvoston toimintaedellytyksistä. Vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Kiuruveden vammaisneuvosto on yksi Kiuruveden kaupungin vaikuttamistoimieliin² ja kaupungin alueella toimivien vammaisjärjestöjen yhteistyöelin. Vammaisneuvosto toimii kaupunginhallituksen alaisena ja kaupunginhallitus on hyväksynyt neuvostolle toimintasäännön (Khall 19.6.2017, § 168). Kaupunginhallitus nimeää vammaisjärjestöjen esityksestä neuvostoon valtuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi puheenjohtajan ja kuusi varsinaista jäsentä sekä heille henkilökohtaiset varajäsenet. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä nimeää henkilön neuvoston sihteeriksi. Vammaisneuvostolla on oikeus toimintasäännön 2 §:n mukaan itsenäisesti vaihtaa edustajia toimikautensa aikana. Lisäksi kaupunginhallitus nimeää neuvostoon hallituksen edustajan ja pyytää teknistä lautakuntaa ja sivistyslautakuntaa nimeämään omat edustajansa. Kaupungin edustajat eivät ole toimielimen varsinaisia jäseniä.

Vammaisneuvosto on vammaisten ihmisten asiantuntijaelin kunnassa ja yhteistyöfoorumi vammaisille, vi-
ranhaltijoille ja päättäjille. Vammaisneuvoston tehtävänä on valvoa vammaisten henkilöiden oikeuksia ja oi-
keudenmukaista kohtelua kunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpide-
ehdotuksin. Neuvosto edistää vammaisten tasa-arvoa ja hyvinvointia seuraamalla kunnassa harjoitettavan

² Kaupungin hallintosäännön 16 §:n mukaan kaupungissa on nuorisovaltuusto, vanhus- ja vammaisneuvosto, joiden kokoonpanosta, aset-
tamisesta ja toimintaedellytyksistä päättää kaupunginhallitus. Edelleen 16 §:ssä säännellään, että vaikuttamistoimielimissä on seitsemän
jäsentä sekä heille henkilökohtaiset varajäsenet.

vammaispolitiikan toteutumista ja ottamalla kantaa vammaisneuvoston toimialaan kuuluvissa asioissa. Kokoukset, aloitteet, esitykset ja lausunnot ovat neuvoston perustyötä.

Kiuruveden vammaisneuvosto on järjestänyt erilaista toimintaa mm. kaupungin liikuntatoimen sekä Käsiyökeskuksen kanssa. Neuvostoon kuuluvat yhdistykset ovat järjestäneet erilaisia tapahtumia talkoovoimin ja näin keränneet varoja virkistystoimintaan. Näillä varoilla on järjestetty retkiä, teatterimatkoja ja risteilyjä lähi-alueelle. Seurakunta avustaa vammaisneuvoston toimintaa joka toinen vuosi.

Kiuruvedellä on kaikkien 25:n potilas- ja vammaisjärjestön jäseniä ja suuri joukko niitä, jotka eivät kuulu mihinkään järjestöön. Pienemmät ryhmät kuuluvat aluejärjestöön tai Suomen potilasyhdistykseen toimien ryhmänä Kiuruvedellä. Järjestöjen ja ryhmien tärkeimmät tehtävät ovat vertaistuen antaminen, tiedon välittäminen hoidoista ja kuntoutuksesta sekä edunvalvonta. Lisäksi tulevat virkistystoiminnan ja retkien järjestäminen. Varoja kerätään talkoovoimin järjestettävillä tilaisuuksilla ja tapahtumilla. Kiuruvedellä ainoastaan mielenterveyskuntoutujien yhdistys Varapäre saa Raha-automaattiyhdistyksen avustusta päiväkeskustoimintaan. Aluejärjestöillä on RAY:n rahoitus ja monet yhdistykset toteuttavatkin erilaisia projekteja, joilla kehitetään uusia toimintatapoja vammaisten elämän helpottamiseksi.

Kiinteistö Oy Kiuruveden Kiurunkulman edustajat osallistuvat kutsusta vammaisneuvoston ja vammaisjärjestöjen kokouksiin ja tilaisuuksiin.

TAVOITE

Edistetään vammaisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, palveluiden saatavuutta esteettömästi ja hyvinvointia seuraamalla kunnassa harjoitettavan vammaispolitiikan toteutumista ja tekemällä aloitteita toimenpiteiden edistämiseksi. Näkyvyyttä lisätään erilaisten tilaisuuksien ja tapahtumien muodossa. Vammaisneuvosto vieraillee Yläkoululla vuosittain keväällä ja kertoo yhdeksäsluokkalaisille yllämainituista asioista teemalla ”kaikki samanlaisia, kaikki erilaisia”.

TOIMENPIDE-EHDOTUS

- Kaikkien hallintokuntien edustajat osallistuvat vammaisneuvoston toimintaan kutsuttaessa.

VASTUUTAHOT

Kiuruveden vammaisneuvosto
Kiuruveden kaupungin hallintokunnat
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä

YHTEYSTIEDOT

Ajan tasalla olevat tiedot Kiuruveden vammaisneuvoston jäsenistä sekä alueella toimivista vammaisjärjestöistä yhteystietoineen löytyvät kaupungin nettisivuilta www.kiuruvesi.fi

KIURUVEDEN VAMMAISNEUVOSTO

Puheenjohtaja
Vuokko Niemelä
vuokkoniemela@hotmail.com
puh. 040 510 8774

Vanhus- ja vammaisneuvostojen seudullinen sihteeri
Jaana Hynninen
jaana.hynninen@ylsasavonsote.fi
puh. 040 620 7145

KIURUVEDELLÄ TOIMIVAT VAMMAISJÄRJESTÖT JA SUUREMPIIN JÄRJESTÖIHIN KUULUVAT RYHMÄT

Yhteystiedot kaupungin nettisivuilta www.kiuruvesi.fi tai vammaisneuvoston puheenjohtajalta.

Ylä-Savon AVH-yhdistys

- Kerho kokoontuu kerran kuukaudessa
- Liitto järjestää tuettuja lomia ja retkiä yhdessä alueyhdistyksen kanssa

Kiuruveden Diabetesyhdistys

- Kuuluu Pohjois- Savon alueyhdistyksen piiriin
- Yhdistys järjestää kerhotoimintaa n. 1 krt/kk

Kiuruveden Hengitysyhdistys

- Kuuluu Pohjois-Savon piiriin
- Yhdistys järjestää retkiä ja erilaista ryhmätoimintaa

Kiuruveden Invalidit ry

- Toimii fyysisesti vammaisten henkilöiden etujen valvojana ja vertaistukena
- Järjestää aktiivisesti kerhoja, liikuntaa ja erilaisia tapahtumia jäsenistölleen
- Edistää toiminnallaan esteettömyyttä ja tasavertaisuutta

Kiuruveden kehitysvammaisten tuki ry

- Järjestää erilaista virkistystoimintaa myös perheille
- Toimii yhdessä ympäristökuntien kanssa
- Seurakunta on tärkeä yhteistyökumppani

Kiuruveden Syöpäyhdistys

- Kuuluu Pohjois-Savon yhdistykseen
- Kerho kokoontuu kuukauden viimeisenä torstaina
- Liitto tarjoaa jäsenille tuettuja lomia sekä sopeutumiskoulutusta

Kuulonhuoltokerho

- Kuuluu Itä-Suomen alueyhdistykseen

- Kokoontuu kerran kuukaudessa
- Järjestää mm. retkitoimintaa sekä kerhoja

Näönhuolto-kerho

- Kuuluu Pohjois-Savon alueyhdistykseen
- Kerho kokoontuu joka toinen viikko maanantaisin

Savon mielenterveysomaiset - Fin Fami ry

- Yhdistys järjestää erilaisia luentoja ja teemailtoja. Tilaisuudet avoimia kaikille
- Uutena toimintana puhelinpäivystys keskiviikkoisin klo 17.00 – 19.00 (040 556 4292), mikä mahdollistaa vertaistuen sellaisille henkilöille, joilla ei ole mahdollisuutta osallistua ryhmätoimintaan
- Tuetut lomat ja erilaiset virkistystapahtumat

Kiuruveden Sydänyhdistys ry

- Kuuluu Pohjois-Savon Sydänpiiriin
- Yhdistys järjestää monenlaista toimintaa, mm. retkiä
- Järjestää liikunnallisia tapahtumia

Kiuruveden Varapäre ry

- Kuuluu Mielenterveyden keskusliittoon
- Varapäreellä on päiväkeskustoimintaa, joka toimii vertaistukipaikkana, viriketoiminnan järjestäjänä sekä mahdollistaa päivittäisen ruokailun
- Retket sekä liiton järjestämät tuetut lomat ja kuntoutus ovat tärkeitä

Kiuruveden Parkinson-kerho

- Kokoontuu kerran kuukaudessa
- Kuuluu Kuopion Parkinson-yhdistykseen

Kiuruveden Nivelpiiri

- Kiuruvedellä on myös hyvin toimiva Nivelpiiri, joka järjestää vuosittain useita luentoja
- Liikuntaryhmä ja kerho toimivat aktiivisesti, ryhmäläiset avustavat vammaisryhmien liikuntatapahtumassa erilaisten liikuntapisteiden vetämisessä.

Suomen Potilasyhdistykseen kuuluu paljon erilaisia pieniä ryhmiä, joista saa tietoa Suomen Potilasyhdistyksestä.

Kiuruveden ev.lut.seurakunta

- Seurakunnan diakoniatyön alla kokoontuvat useiden vammaisryhmien kerhot. Seurakunta antaa toimitilat ja diakoniatyöntekijät toimivat kerhojen vetäjien tukena.
- Seurakunta järjestää leirejä, virkistyspäiviä ja retkiä eri vammaisryhmille.
- Diakoniatyö varaa rahaa talousarvioon joka toinen vuosi vammaisryhmien yhteiseen retkeen, teatteriin tai konserttiin, ja joka toinen vuosi vammaisten nuorten virkistystapahtumiin ja erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tukemiseen.

Kiuruvedellä toimivista vammaisyhdistyksistä saa tietoa www.vammaisneuvosto.kotisivukone.com ja edelleen sivuilta voi siirtyä keskusliittojen ja muille sivuille, joista voi hakea vammaisuuteen liittyvää tietoa.